

UDK 821.163.4.09 Radojević D.

Vojislav P. NIKČEVIĆ

**RIJEČ NA PROMOCIJI KNJIGE
CRNOGORSKA LITERATURA I TRADICIJA
DANILO RADOJEVIĆA***

Nije slučajno što smo se Banjević, Perović i ja odlučili da govorimo na promociji knjige *Crnogorska literatura i tradicija* Danila Radojevića u izdanju Crnogorskog PEN centra. Svi četvorica pripadamo istome krugu intelektualaca povezanih zajedničkom koncepcijom, ne samo kad je u pitanju naš odnos prema crnogorskoj književnosti i tradiciji uopšte, nego i mnogo šire od toga – prema Crnoj Gori i Crnogorcima. A to znači da se međusobno dobro razumijemo i preko dvadeset i pet godina u nauci i kulturi zalažemo za iste ciljeve. I kad smo se međusobno dogovarali o tome kako da pristupimo promociji Radojevićeve knjige, opredijelili smo se za to da jedni više govore o njoj, a drugi o autoru. Takvim dogovorom hoćemo da izbjegnemo ponavljanje.

Dr Danilo Radojević pripada najužemu, malobrojnome krugu crnogorskih intelektualaca koji su, još i 1967. godine, u odnosu na ranije generacije napravili radikalan zaokret u proučavanju Crne Gore i Crnogoraca. Taj se zaokret ispoljava u njihovome veoma kritičkom preispitivanju i vrednovanju naše prošlosti. Do tada se u zvaničnoj nauci, publicistici i kulturologiji o Crnoj Gori pisalo kao o srpskoj zemlji, a o Crnogorcima kao etničkoj grupi srpskog naroda koja se, tek od Berlinskog kongresa (1878), izdvojila u crnogorsku nacionalnu posebnost, na temelju od tada razvijenijih kapitalističkih društvenih odnosa. Po tom osnovu cjelokupno crnogorsko duhovno i materijalno kulturno nasljeđe, jezik, književnost i svi ostali istorijski sadržaji Crnogoraca, tretirani su kao srpski. A crnogorska nacija ostala je da visi u vazduhu kao pojava bez konkretnoga sadržaja, koja služi jedino tek toliko da bi se održala vlast u Crnoj Gori kao federalnoj jedinici u tadašnjoj SFR Jugoslaviji, doživljavana kao nešto što je privremeno, za održavanje vlasti od strane komunista izmišljeno.

To zvanično stanovište o Crnoj Gori i Crnogorcima je proizašlo iz članka *O crnogorskom nacionalnom pitanju* Milovana Đilasa, objavljenom u „Borbi“ 1. maja 1945. godine. U njemu se doslovno kaže: „Srbi i Crnogor-

* Promocija je održana u sklopu manifestacije „Barski ljetopis“, 5. aprila 1994. godine.

ci su jednog (srpskog) narodnog porijekla, jednog korijena, ali je razvitak u nacije, razvitak nacionalne svijesti, išao različitim putevima“. Posve amatersko, diletantsko, rasno stanovište o tome da su Crnogorci srpskoga etničkog porijekla koje im je nanijelo ogromnu štetu u smislu ograničenja njihovoga suvereniteta, individualiteta i subjektiviteta, čak i dan današnji aktualna vlast i njezina epigonska „nauka“ baštine kao oficijelno, vladajuće. Ono joj služi u borbi protiv suverene i samostalne Crne Gore, odnosno u prilog života u tzv. SR Jugoslaviji, uprkos tome što je i sam Milovan Đilas rečenu teoriju o crnogorskoj nacionalnom pitanju, kao nenaučnu i politički vrlo štetnu, definitivno napustio u knjizi o Petru II Petroviću-Njegošu kao pjesniku, misliocu i vladaru, iz 1988. godine.

Dr Danilo Radojević je na samome početku svoje naučne karijere bio jedan od veoma rijetkih crnogorskih intelektualaca koji je odlučno ustao protiv takvog pristupa u proučavanju Crne Gore i Crnogoraca. Snagom i pronicljivošću svojega intelekta, zajedno s njima, veoma rano je došao do saznanja da je Duklja/Zeta/Crna Gora u ovome ili onom obliku u trajanju od preko jednog milenijuma (već od sredine IX vijeka) predstavljala kontinuiranu državnu formaciju, u tečaju svoje duge povjesnice najvećim dijelom samosvojnu i nezavisnu, suverenu i samostalnu. I, naravno, saznao je još i to da su u takvoj državi već od tada, u posebnim prirodnim i povijesnim uslovima, počeli nastajati Dukljani/Zećani/Crnogorci kao narod i od kraja XV stoljeća kao nacija, više i duže od ijednoga južnoslovenskog naroda i nacije, samobitno i samosvojno oblikovani i slavnom istorijom potvrđeni. Takav njihov individualitet, subjektivitet i suverenitet samopotvrđen je i afirmisan i svim atributima duhovne i materijalne kulture, kakvu posjeduju najrazvijeniji narodi i nacije, na malome prostoru i brojčano malom populacijom.

Kao jedan od pionira i veterana u oblasti montenegrine, Danilo Radojević je uzeo vidnog učešća u širokome proučavanju Crne Gore i Crnogorstva, u naučnome utemeljenju prvih vjerodostojnih znanja o njima. No, primarno mu je polje rada istorija crnogorske književnosti. Zato se u zbirci *Crnogorska literatura i tradicija* našlo njegovih 19 odabranih radova iz crnogorske pisane i usmene književnosti, nastalih tečajem potonje dvije decenije rada. U njoj je mahom osvjetljavao reprezentativne pojave od početaka pismenosti do savremenog doba, kad se tek sam pojam crnogorska literatura uvodio u nauku o književnosti.

U stvari, čitavoga svojega radnog vijeka Radojević se bavio tabu temama. Od svih istraživača najzaslužniji je u oblasti proučavanja autokefalne Crnogorske pravoslavne crkve. O njoj je napisao i objavio na desetine naučnih radova, čak i u vrijeme kad je malo ko znao da ona postoji kao takva i kad bi se teško ko usudio da o njoj govori. Druga krupna tabu tema kojom se od početka

bavi jeste crnogorski jezik. Publikovao je podosta radova i o drugim najsloženijim, najsuptilnijim i najdiskutabilnijim pojavama i ličnostima iz crnogorske prošlosti i sadašnjosti. Ilustracije radi, podsjećam na takav njegov posljednji rad o istinama i zabludama Sekule Drljevića i Savića Markovića Štedimlje.

Zbog svojega ukupnog naučnoga rada, dr Danilo Radojević je još poodavno stekao status jeretika i disidenta, shvaćenih u najpozitivnijemu smislu riječi. Od 1967. godine do dana današnjega prošao je kroz mnoge zabrane, od tajnih cenzura vlasti bio proskribovan, onemogućavan, vrijeđan i etiketiran kao „separatista“ i „nacionalista“. Još 1971. godine bio je u prvoj grupi crnogorskih intelektualaca u tzv. *Bijeloj knjizi*, nad kojima je sproveden embargo na objavljivanje. Iako je član Crnogorskog PEN centra, Matice crnogorske i Crnogorskog društva nezavisnih književnika, u državnom sektoru koji kontroliše aktuelna vlast ni sada ne može ništa publikovati. Sve što je do danas stvorio, nastalo je uz najteže otpore. Zato njegova ličnost utoliko više imponuje.